

Přežila Terezín, Osvětim i Bergen-Bersen a mnohem víc.

„JMENUJI SE EVA...“

JANA MIROVSKÁ

noxi

Text © 2023 by Jana Mirovská

Cover desing © 2023 by Miklós Tabák

Picture © by Shutterstock

Czech edition © 2023, 2023 (elektronická publikace) by NOXI

Fotografie: osobní archiv Evy Smolkové-Keulemansové, roz. Weilové

Redigovala Helena Moravcova

Vydalo vydavatelství NOXI, s. r. o., v Bratislavě v roce 2023

jako svou 211. elektronickou publikaci.

Vydání první

Sazbu zhotovilo Ave Libri s. r. o.

ISBN 978-80-8111-637-7

www.noxi.cz

„JMENUJI SE
EVA...”

JANA MIROVSKÁ

*„Jak člověk osud svůj přijímá, je zajisté důležitější,
než jaký ve skutečnosti jest.“*

(Alice Kaufmanová, Vamberk 9. 3. 1914)

*„Rodičům, kteří mi darovali život, šťastné dětství a dospívání, dar těšit se
ze všeho krásného – přírody, umění a přátelství. To vše mi pomohlo přežít
válečné časy i obtížné doby v mém životě.“*

Eva

PROLOG

„Kluci, jste připravený?“ volala jsem z koupelny na své dva syny a manžela.

„Už musíme jít!“

Byla jsem nervózní, při malování mi vypadla černá tužka na oči na právě umytou podlahu a řasenkou jsem se šfouchla do oka. Potichu jsem zaklela a povzddechla si.

„Ach jo, zase přijdeme pozdě.“

Bylo 22. srpna a jako každý rok, přesně v den svých narozenin, zvala maminka do oblíbené restaurace všechny své přátele, kamarády a samozřejmě své dvě dcery s rodinou. Kromě mě a mé sestry to byla společnost intelektuálů, literátů, psychiatrů a vědců, vesměs velkých osobností.

Nikdy se mi nechtělo.

„Tak kluci! Slyší mě někdo??“

Věděla jsem, že sedí u svých počítačů, zabořené nosy do monitoru, sluchátka na uších a netuší, co se kolem nich děje. V hlavě mi lítaly myšlenky, že zase nestíhám a určitě něco zapomenu, dárky, kytku, vypnout žehličku... a proč náš pes vyje u dveří, že chce vyvenčit zrovna ve chvíli, kdy se to nejméně hodí!

Vyšla jsem z koupelny. Oba synové už stáli u dveří s výrazem: „Zase bude přednáška, jak si ničeho nevážíme, jak babička hladověla, když byla dítě, jak máme všechno pod nosem a ztrácíme čas a jestli v tom hodláme pokračovat, počítače poletí z okna ven...“, oblečení do nejvytahanějšího trička a džínů modráků. Můj muž zrovna vycházel z pracovny, oblečený velmi podobně.

„V tomhle chcete jít za babičkou na oslavu? Nic elegantnějšího jste fakt nenašli?“

„Mamko, mě se mezi ty geronty vůbec nechce, nemůžu zůstat doma?“ řekl starší syn a dodal, že má děsně moc učení, a mladší, vlastně malý, okamžitě navázal, že musí dostavět své letadlo, které nutně potřebuje, na což jsem okamžitě odpověděla staršímu, aťsi najde inteligentnější výmluvu, protože je srpen, a tím pádem má prázdniny a učit se nemusí, a to letadlo si mladší může dostavět kdykoliv potom! Bratři měli mezi sebou dvanáct let, což se zcela jistě podepsalo na jejich výchově, nicméně jim tento věkový odstup neubíral na vřelém bratrském vztahu. Zvlášť v těchto situacích.

Podívala jsem se na hodinky.

„Stejně už přijdeme pozdě. Běžte se převléct. Máte na to pět minut!“ a při pohledu na jejich otce jsem dodala:

„Všichni tři!“

Na oslavu jsme dorazili ve chvíli, kdy si hosté objednávali jídlo. Moje o rok starší sestra, v pořadí se třetím manželem, se radili nad nápojovým lístkem, které víno vybrat.

„No konečně!“ zvolala maminka a vyskočila od stolu nás přivítat. Její drobná a štíhlá postava opravdu nenasvědčovala letům, která slavila.

„Mami ahoj, prosím tě promiň, jsme zase poslední, vid?“

„Ne ne, ještě má přijít Eva s Františkem, volala, že se opozdí, že jí není dobře, tak doufám, že dorazí.“

(O nějaké Evě mi kdysi před časem vyprávěla do telefonu, ale stejně jsem netušila, o koho jde.)

V salonku bylo více než dvacet lidí, většinu jsem znala velmi dlouho, jen některé jsem viděla poprvé. Šum rozhovorů a občasné zvolání:

„Teda ty vypadáš báječně!“, nebo „... no, musím říct, že ta poslední knížka je snad tvoje nejlepší...“

Ve chvíli, kdy jsem se se všemi přivítala a konečně otevřela jídelní lístek, abych nejprve vybrala nejmladšímu („Mami, já chci řízek, hranolky a tatar-ku! Prosím...“), vešla do místnosti paní s hůlkou, za ní vyšší bělovlasý pán.

„Evo! Ahoj!“ zahlaholila maminka. „Tak přece jsi přišla!“

„My se s Frantou omlouváme, prostě to dřív nešlo,“ řekla hlubším a laskavým hlasem.

Vzrůstem menší, velmi výrazné živé oči, jen málo prošedivělé husté vlasy si upravila rukou a s úsměvem se rozhlédla.

Oslava plynula jako vždy. Maminka přijímala gratulace a dárky, vedly se polemiky o knížkách, o vydavatelích, o politice, o dobrých a špatných překladech, o všech novinkách z branže. Sama jsem byla zabraná do debaty s profesorem z vysoké školy o „měřítku hodnot, o genofondu, o důležitosti sociálního prostředí a vzájemném vlivu na vývoj dítěte a mozek člověka...“, když mě napadlo, co asi dělají kluci. Určitě se nudí a pro změnu mají ne slušně zabořené nosy do mobilu. Otočila jsem se na místo, kde jedli.

Nebyli tam.

Seděli na druhé straně stolu u Evy. Živě gestikulovali, smáli se a něco jí s velkým zájmem vysvětlovali. Jakoby se ze dvou žabáků stali dva princové. Jako v té pohádce.

Šla jsem k nim. Byla jsem zvědavá.

„Jano, máte báječné kluky! Je radost si s nimi povídat!“ otočila se na mě Eva s kouzelným úsměvem.

Chtěla jsem odpovědět svou obvyklou, zdánlivě vtípnou větou, že jsou krásní po tatínkovi a inteligentní po mě, když dodala:

„Už dlouho jsem se tak nezasmála, až je mi horko!“ a vyhrnula si rukávy halenky.

Na levém předloktí měla vytetované číslo.

Od oné oslavy uplynulo hodně let.

S Evou i Františkem jsme se začali občas navštěvovat, zvala jsem je pravidelně na koncerty a oni pravidelně a s velkým zájmem chodili, potkávali jsme se pravidelně každý rok na maminciných narozeninách a kluci se pravidelně den před tím ptali:

„Eva bude?“

„Bude.“

„Tak my jdeme taky...“

Za svůj život jsem poznala nemálo pamětníků druhé světové války (nakonec všichni je máme v rodině, jsou to naši dědové a babičky, kteří tehdy byli dětmi...), četla knihy s tématem holokaustu, který se bytostně dotýkal i mne, protože část naší rodiny (ho) nepřežila, a poslouchala vyprávění lidí, kteří (ho) přežili. Většinu přeživších obklopovala jakási temnota, výčitka, smutek a bolest.

Eva byla jiná. Její laskavý úsměv, zájem a zářící energie se pro mě staly záhadou. Čím dál víc jsem toužila poznat její příběh, a zároveň jsem ale věděla, že o tom nikdy nechtěla ani nadále nechce mluvit.

V létě 2018 zemřela maminka a na začátku roku 2020 zaplavil planetu virus covidu a s ním se uzavřely hranice mezi státy, obchody, školy, divadla, koncertní sály a nesměli se navštěvovat senioři. V dubnu jsem napsala Evě gratulaci k narozeninám, ale nepřišla žádná reakce, což se doposud nikdy nestalo. Začala jsem vnitřně panikařit a vytvářet ty nejčernější scénáře, hodně lidí končilo v nemocnicích a bez možnosti rozloučení s nejbližšími umírali. Věděla jsem, že už před pandemií byl zdravotní stav Evy velmi vážný, o to více jsem si začala vyčítat, že jsem tak dlouho odkládala své (šílené) přání napsat o ní.

V květnu jsem si dodala odvahy a vytočila její číslo.

Telefon vyzváněl dlouho. Už jsem to chtěla položit, když se najedou ozvalo zachrastění a pak Evin zastřený hlas. Stačila mi jen říct, že je to špatné, Franta měl mrtvici a ona je zavřená v léčebně dlouhodobě nemocných, tak jen poprosila, ať zavolám jindy.

Mé obavy se naplnily, už nikdy nebudu mít tu možnost...

Až v srpnu, v den výročí nedožitéch pětáosmdesátin maminky, jsem to zkusila znovu.

Tentokrát se ozval veselý, jasný hlas.

„Ahoj Jani, jak se daří tobě a celé tvé krásné rodině?“

Po krátkém vysvětlení, co se událo za posledních pár měsíců, jsem se osmělila:

„Evo, ráda bych... ráda bych o tobě napsala, dáš mi své svolení?“

Ani ne pár vteřin čekání a v telefonu zaznělo zcela jasné: „Ano, snad to stihneme, zrovna jsem se pustila do uklízení, své záležitosti dávám do pořádku a zítra pojedeme s Frantou vrátit vzácný fikus, který mi daroval ředitel botanické zahrady...“

KLÁNOVICE

Naše první pracovní schůzka, naše první natáčení.

Byl rozzářený den, vzduch voněl začínajícím podzimem, teplo a klid. Eva seděla na zahradě pod slunečníkem v měkkém skládacím křesílku a před ní, na zahradním stolku, ležel malý, ale objemný sešit ve staré kožené vazbě.

„Tak se do toho dáme?“ vyndala jsem na stůl diktafon.

„Já jsem připravená...“ pohladila rukou sešit a dodala.

„... jen jsem ještě chtěla říct, že jsem moc přemýšlela, ale...“

„Evo, to je deník tvé maminky?“ a okamžitě jsem se v duchu proklínala za svůj příšerný zlozvyk skákat lidem do řeči, ale když jsme před lety byli v Klánovicích poprvé, tak mi o deníku říkala, dokonce mi ho chtěla ukázat, ale pak z toho sešlo, ani nevím proč.

„Ano, na rozdíl od většiny členů mé rodiny tenhle deník holocaust přežil, díky jedné ženě...“ (Zatajil se mi dech, ten deník je starý devadesát tři let!)

„... ale nakonec jsem na to přistoupila jen proto, že jsi dcera mé přítelkyně, která přežila blokádu Leningradu, a protože o tom také nechtěla mluvit, napsala knížku, kterou pokládám za její nejlepší. S jakou věcností a nadhledem, bez špetky sebelítosti, popsala hrůzy, které prožila. O tvé babičce, která v obleženém, vyhladovělém městě, kde denně umírali lidé, dokázala dát svým dcerám zázemí a bezpečí, z minimálního denního přídělů chleba připravila ráno snídaní, polední polévku a večer něco jako večeři

a ty malé kousíčky servírovala na talířkách a na čistém ubrusu. I v otřesných podmínkách dokázaly žít lidsky a to je mi tolik blízké... a to je ten důvod, proč jsem si řekla, že to zkusím.

Ale můj příběh se ve své podstatě neliší od výpovědí lidí, kteří přežili koncentrační tábory, jde spíš o to, jak danou realitu prožívali, jak na ni reagovali, jak nelidské podmínky zvládali a jak to všechno s odstupem času interpretují. Nepatřím mezi ty, kteří navštěvovali školy u nás i v zahraničí, aby vydali svědectví o zrudnostech, jakých se mohou dopouštět lidé na lidech, a to v masovém měřítku. Obdivuji je i jejich práci, myslím, že v současném světě se bohužel stává toto téma stále aktuálnějším.

Sama jsem dlouhá léta nemohla a nechtěla vyprávět, ani svým vlastním dětem. Jeden z moudrých lidí mi kdysi řekl: ‚Člověk má oči umístěné vpředu proto, aby se díval dopředu.‘ Zcela nevědomě to bylo i moje krédo.

Dnes, kdy se lidé v mém věku vrací spíš do minulosti, hledám odpověď na otázku, co způsobilo, že člověk přežil. I když byla samozřejmě důležitá i velká dávka štěstí, docházím k přesvědčení, že to byly podmínky, ve kterých jsem vyrůstala, a řada lidí, kteří formovali a utvářeli můj vztah k životu. A proto chci ve svém vyprávění vzpomínat alespoň na některé z nich.

Začátek je už v mém raném dětství...“

20. STOLETÍ

I.

„Maminko, kdy už přijde tatínek...?“

„Evičko, musíš být trpělivá,“ domlouvala jí maminka, ale Evička to nemohla vydržet, běhala po chodbě, pak do kuchyně, z kuchyně do pokoje a zpátky ke dveřím bytu, nedokázala chvilku sedět, nemohla se dočkat tatínka, strašně se na něho těšila.

Věděla, že až se vrátí z práce, vezme ji do náruče, posadí se s ní na své štokrle v kuchyni a začne vyprávět pohádku.

Milovala tatínkovy pohádky. Vymýšlel si je sám.

Byly to příběhy plné dobrodružství, barevný svět pohádkových postav, kde dobří bojovali s těmi zlými, ona seděla stulená u tatínka a napjatě poslouchala.

A když nakonec dobro zase zvítězilo, měla ohromnou radost.

II.

V pokoji hrávala maminka na klavír.

A často volala na Evu:

„Evičko, chceš zahrát Monšajn sonátu?“

Nevěděla, co je Monšajn ani co je sonáta, ale věděla, že je to krásné. Posadila se u klavíru, skrčila kolínka k bradě a pozorovala maminciny jemné ruce, které dokázaly vytvořit takovou nádheru!

Seděla a poslouchala, velmi dlouho...

Jednou tatínek donesl domů velkou krabici a postavil ji v kuchyni na komodu.

„Alis! Evičko! Poďte sem!“ zavolal a z krabice vyndal zvláštní přístroj, nasadil na něj něco jako velkou květinu a z papírového obalu vytáhl černou kulatou desku, položil ji opatrně dovnitř přístroje a pak zatočil klikou. Nejdřív to zachrastilo a najednou se celou kuchyní rozlehlo něco nevídaného!

„Holky, koupil jsem gramofon!“ zvolal rozzářeně.

„Poslouchejte, slavný Enrico Caruso z milánské La Scaly a naše rodačka Ema Destinnová!“ a vzápětí vzal maminku kolem pasu a začal s ní tančit po kuchyni.

Evička to pozorovala s otevřenou pusinkou.

Od toho dne tatínek používal z gramofonu všechny možné árie ze slavných oper a zpíval spolu s nimi. Zpíval krásně a v Evičce se rozléval zvláštní pocit blaženosti s každým dalším tónem.

Bylo to jako nejlahodnější pokrm... Gramofon!

Vstřebávala do sebe všechny melodie a slova, snažila se zpívat s tatínkem, až se zpěv stal součástí jejího bytí a dýchání. Zpívala kdykoliv a kdekoliv, bylo to stejně přirozené jako jíst a spát.

A ani nepotřebovala moc hraček.

Měla pohádky a gramofon a Monšajn a tatínka a maminku...

III.

Maminka Evičky se jmenovala Alice a byla krásná. Krásu nejspíš zdědila po své matce Ireně, o které se vyprávělo, že byla zamlada známá vídeňská kráska.

Alice měla tmavé oči, kterými se dívala na svět laskavě a zároveň se v nich skrývala otázka, kterou nelze nikdy zodpovědět. Plně tváře, ústa vykrojená do něžného úsměvu, její obličej rámovaly husté tmavohnědé vlasy, které měla vždy upravené. Už jako dívenka je měla dlouhé až po pás, byla naučena se pečlivě o ně starat, protože vlasy ženy jsou její korunou, učila se jazyky, hrála na klavír, nosila klobouky a rukavičky, měla stále rovná záda

Alice Kaufmanová
v dětství

A s bratrem Pavlem

a elegantní chůzi. Její starší bratr Pavel toto vše dělat nemusel, zato stále něco studoval.

O svém dětství Alice jednou napsala:

„K nám dětem byla matka spartánsky přísná, ale pečlivá a v skrytu nás obdivující. Nikdy nám však tento obdiv nedala najevo, naopak byla strohá a odměřená, chtěla z nás vychovat nezhýčkané, silné jedince. Jinak mé mládí bylo krásné a slunné, čím více jsem dospívala, tím více bylo na mne vynakládáno. Pohlížím-li zpět na svoje dívčí léta, je to jediný slunný den s modrou oblohou a slastnou vůní květů vzpomínek.“

Irena Kaufmanová pocházela z Vídně, byla vysoká, štíhlá a důsledná ve výchově svých dvou dětí. Tatínek Arnold Kaufman byl Maďar. Nosil oblek s bílou košilí a vestou, ve které měl cvikr na řetízku a stále se díval na hodinky. Alice s Pavlem se narodili v Kostelci nad Orlicí už jako Češi, a tak vlastně rodina reprezentovala mnohonárodnostní stát, jakým bylo Rakousko-Uhersko.

Arnold společně se svým bratrem Bélou vlastnili továrnu na výrobu obuvi.

Vyráběli boty, především na léto a teplé počasí, které se vyvážely i do zahraničí. Oba bratři společně pracovali, rozhodovali a také si postavili

*Irena Kaufmanová, známá
vídeňská kráska*

v blízkosti své továrny dvě vily, typicky prvorepublikové a navlas stejné, kde bydleli se svými rodinami.

Továrna Kaufmanů nebyla jedinou továrnou na obuv v Kostelci. Boty vyráběl i továrník Dostál, ale zcela jiného druhu a účelu, tak si oba podniky nikterak navzájem nekonkurovaly a obchod vzkvétal. Proto když Alice povyroستla, si rodiče mohli dovolit poslat ji do Vídně na Lyceum, kde se dívka z takové rodiny dostalo dobrého vzdělání. Mluvila anglicky, francouzsky a samozřejmě česky i německy, v těchto jazycích i četla a velmi se zajímala o všechno, co se kolem ní dělo.

Vila v Kostelci nad Orlicí

Slečna Alice

Vila, ve které rodina Alice bydlela, sousedila se zahradou a zámek hrabat Kinských. Za ním končilo území Kostelce nad Orlicí a začínaly Častolovice, kam se Alice občas chodila projít.

Došla obyčejně na nádraží, kde se posadila na lavičku a četla si. Nebo pozorovala příjíždějící vlaky s funíci lokomotivami, cestující s kufry nebo jen slaměnými košíky, ve kterých kejhalo husy s vystrčenou hlavou, a všichni někam spěchali. S oblibou pozorovala, jak místní výpravčí, mla-

dý, vysoký a elegantní muž v uniformě, pomáhá dámám při nástupu a výstupu z vagonu s kufrem, s někým prohodí pár slov, krásně se usmívá a pak písknutím na píšťalku dává znamení k odjezdu vlaku.

Začal zdravit i ji, mírně se z dálky od kolejí uklonil nebo jen zamával čepicí.

Až jeden den k ní přistoupil a velmi uctivě se zeptal:

„Slečno, dovolte, abych se představil, jmenuji se Oskar Weil a mohu si k vám přisednout?“ a pak si dlouho povídali.

Ke svému údivu zjistila, že tento hezký, modrooký výpravčí je velmi vzdělaný a pochází z rodiny, která patří v Praze k honoraci, jeho otec je vládní rada Ministerstva dopravy a má na svém kontě už mnoho úspěšných výsledků, kupříkladu realizaci píseckého mostu, a maminka pochází ze zámožné rodiny z Kyšperku, která vlastní výrobu kořalky a sodovkárnu.

Alici se líbil jeho hlas i pronikavě modré oči. V uniformě výpravčího působil velmi elegantně a energická brada mu dodávala výraz noblesního člověka.

Jeho úsměv byl odzbrojující a všudypřítomný.

Oskar Weil v uniformě

Alice s Oskarem se do sebe zamilovali.

Není divu.

Oskar požádal Alici o ruku a vše se zdálo být pohádkové.

Ale nad mladým párem se stáhla mračna. Umřel Arnold Kaufman, táťnek Alice, a podle tehdejších mravů museli dodržet dobu smutku, svatbu odložit a čekat jeden dlouhý rok.

Svatba se konala v roce 1926 a přesně rok poté přišla na svět Eva.

IV.

První vzpomínka Evy patří právě Kostelci nad Orlicí.
Sedí v lavoru jen v košilce.

Někdo ji vyfotil a na rubu fotky je napsáno:
Svému drahému tatíčkovi Eva
Vyfotografováno dne 10. července 1928,
14 měsíců stará.

Musela být ještě batolátko a musela tehdy spát u babičky v Kostelci, když jí jednou v noci rozbolelo břicho. A babička Irena, které se říkalo babička „vídeňská“ nebo „velká“, protože skutečně byla vysoká, ji vzala do své náruče, dala jí čaj, který krásně voněl a po kterém se Evičce udělalo dobře.

Ten pocit klidu a bezpečí pak už nikdy nezapomněla a dlouho si myslela, že je její babička čarodějka, protože umí kouzlit.